

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

'T IS WELLES, 'T IS NIETES

Kinderen spelen nog altijd het spelletje van: 't is welles, 't is nietes! Ieder van ons heeft daaraan meegedaan. Er zat een zeker genoeg in die radicale tegenstelling. We konden die woorden niet genoeg herhalen. Een echte kinderlijke zelfhandhaving. Het gevoel van: ik heb gelijk, jij niet. En dat alleen maar uitgedrukt in die twee woorden: welles, nietes!

Welbeschouwd spelen de grote mensen dat spelletje ook nog wel graag. Het gaat er dan een beetje anders bij toe maar op de keper beschouwd is het hetzelfde spelletje. Wat wij namelijk graag doen is iemand die het niet met ons eens blijkt te zijn tot onze absolute tegenstander te maken. We bedenken het radicale tegengestelde van onze opvatting en schuiven hem die in de schoenen. Daarmee is de zaak duidelijk en voor ons afgedaan. Ik zeg dat dat boek slecht is. Ben je het niet met me eens? Ah, dan vind jij het natuurlijk een meesterwerk! Een slecht boek. Een meesterwerk. Welles. Nietes.

Een kinderachtig spelletje? zegt U? Ik ben bereid dat met U eens te zijn. Maar toch, als ik bedenken waarmee dat spelletje alzo wordt gespeeld in het dagelijks leven, dan gaat de gedachte van kinderachtigheid er wel een beetje af. Ik ontmoet wel mensen, die diep overtuigd zijn, dat de mens verdorven is. Stel maar geen vertrouwen in hem, zeggen zij, hij is het niet waard. Een hond is trouw, een mens niet. Je kunt alles van een ander verwachten. Tussen haakjes: alles wat beïnvloed is.

Nu, dit is een opvatting. Zelfs een zeer verbreide kijk op de mens. Waag ik het echter het met de spreker niet eens te zijn, of merkt hij ook maar dat ik er anders over denk, dan roept hij meteen uit: ah, jij bent er zeker zo eentje, die vindt dat de mens goed is. Dat wordt me dan in de schoenen geschoven en daar moet het dan vast en onherroepelijk bij blijven. Ik moet het tegenovergestelde menen van wat hij meent. Iets anders is niet mogelijk. Hij zegt welles en verwacht, als in zijn kinderjaren, dat ik natuurlijk nietes zal roepen.

Zo heel onschuldig is dit spelletje niet. Het wordt in dodelijke ernst door grote mensen gespeeld: in de kranten, de tijdschriften, op de kansel, in de vergaderzaal, voor de mi-

crofoon en waar ook maar mensen hun levensovertuiging uitdrukking geven. Het welles en nietes is helaas nog maar al te dikwijls een vorm van gedachtewisseling, ja het wordt anderen heel vaak eenvoudigweg opgedrongen. Dat merken wij humanisten immers menigmaal. Zonder enige schijn van bewijs wordt van ons gezegd, dat wij ervan uitgaan dat de mens in wezen goed is. Laat ik daarom nog eens zeggen hoe de humanisten over de mens denken.

Gelukkig hebben niet alle humanisten precies dezelfde mening over dit onderwerp. Dat vinden sommige mensen zo bijzonder prettig, dat we allemaal hetzelfde zouden denken. Waarom is dat nu zo plezierig? Het lijkt me helemaal niet aantrekkelijk overal je eigen gedachten tegen te komen. Ze hebben dan ten eerste niet veel eigens meer en verder zou het bewijzen dat de menselijke geest eentonig en vervelend van aard is. Maar dit daargelaten. Ik kan dus niet zeggen hoe de humanisten over de mens denken. Er zijn er misschien wel die menen dat hij in wezen goed is. Een mening waar evenveel voor en tegen te zeggen valt als die welke hem voor geheel en al verdorven verklaart.

Toch heb ik reden om aan te nemen dat niet veel humanisten de mens voor louter goed verklaren. De ervaring wijst uit, dat onder de humanisten de opvatting wijd verbreid is, dat je van de mens alles kunt verwachten, maar nu ook werkelijk bedoeld: alles, zonder de bijgedachte: alles maar slecht genoemd kan worden. Van de mens valt alles te verwachten. De een plaatst een bom in een vliegtuig om op die manier een erfenis machtig te worden, hoeveel mensenlevens daarmee ook verloren zullen gaan; de ander vaart met zijn bootje op de Rijn bij Lobith dwars door de vuurzee, veroorzaakt door de aanvaring van een tankboot, en redt met gevaar van eigen leven enkele mensen, die door de vlammen zijn ingesloten. En het merkwaardige is: in beginsel is het niet denkbaar dat een en dezelfde persoon zulke volstrekt tegengestelde handelingen zou kunnen verrichten. Met andere woorden, dat in ons uitersten wonen, die wij ons in de meeste gevallen niet eens bewust zijn. In dit licht bezien is het zinloos te beweren, dat de mens

verdorven is of dat hij goed is.

Hieruit volgt al direct, dat het niet met de feiten overeenkomt als we alleen maar kwaad van onze medemensen spreken, zoals sommigen zo graag doen. Beroerde ervaringen heeft iedereen wel en ze vallen ons waarschijnlijk rauwer op het lijf naarmate in onze jeugd onze verwachtingen van de mensen hoger gespannen waren. Maar het gaat er toch niet om wat wij bij onze zo heel beperkte ervaringen zoal hebben meegeemaakt. Dat zegt al heel weinig, zowel ten goede als ten kwade. Waar gaat het dan wel om? Het gaat er om of wij menen dat de menselijkheid een basis kan zijn van samenleving. En de humanisten menen dat dit het geval is. Ongeacht of ze pessimistisch of optimistisch van aard zijn. Dat heeft er niets mee te maken.

Daarmee spreken de humanisten duidelijk en openlijk uit datgene waar verreweg de meeste mensen stilzwijgend van uitgaan, ook zij, die zoveel kwaads van de mensen weten te vertellen en net doen of ze daarmee iets heel bijzonders zeggen. De menselijkheid de basis van onze samenleving. Daarbij denk ik niet in de eerste plaats aan het feit, dat wij in allerlei opzichten op elkaar rekenen: op de overwegwachter zo goed als op de dokter. Dat is eenvoudig nodig omdat anders het leven technisch en lichamelijk niet mogelijk zou blijken te zijn. Een kwestie van ieders eigenbelang dus. En als zodanig respectabel. De menselijkheid de grondslag van de maatschappij, dat betekent, dat met het mens-zijn een aantal waarden zijn gegeven, die mogelijkheden bevatten. Meer niet, maar het is genoeg het erop te wagen.

Want het kwaad dat men van de mens kan zeggen, wordt gezegd omdat wij van het goede weten. We noemen hem soms beestachtig en geven daarmee te kennen, dat we

weten wat mens-zijn is. En dat weten van het goede, van het mens-zijn is er niet zomaar. Het is geen droom, geen fantasie, geen mooi sprookje, niet iets wat we ons zouden kunnen voorstellen, maar dat zich op aarde nooit heeft vertoond. Ieder kent de uitingen van echte menselijkheid: de vele dagelijkse, onopgemerkte, de enkele spectaculaire. Die dragen onze maatschappij in waarachtiger zin dan de technische handgrepen, nodig om met elkaar in leven te blijven.

De winst en verliesrekening der menselijkheid zal nooit zijn op te maken. Het heeft ook geen zin het te proberen.

Het is niet noodzakelijk dat de humanistische levensovertuiging een toekomstbeeld van rozengeur en maneschijn bevat of een wereld-ondergang. Waarom alweer zulke uiterste tegengestelden? Een levensovertuiging kan natuurlijk de hoop op een luilekkerland inhouden of de verwachting van een komende chaos. Maar dat is niet de belangrijkste waarde ervan. De betekenis van een levensovertuiging ligt in haar vanzelfsprekende zekerheid, waardoor ons leven een eigen vorm en gerichtheid krijgt.

Met welles en nietes heeft het niets te maken. Dat is maar klein levensbeschouwelijk geharrewar van mensen die zo weinig in kracht van hun eigen overtuiging geloven dat ze bij voorbaat gelijk willen hebben. Natuurlijk wordt dat spelletje, en zeker in ons landje, ijverig gespeeld. Het is zo gemakkelijk zwart en wit te onderscheiden, maar hoeveel boeiender is het de vele kleurschakeringen van het geestelijk leven te onderscheiden. En die rijkdom als een winstpunt te noteren op de rekening, die nooit zal worden afgesloten.

Prof. Dr. J. C. BRANDT CORSTIUS

OP DE MONT BLANC

Een poosje geleden, U herinnert het zich wel, liet een Italiaanse arts nog al van zich spreken. Hij dacht, dat de wereld zou vergaan. Dat denken wel meer mensen, maar hij dacht, dat de wereld op 14 juli 1960 zou vergaan. Daar had hij zo'n voor gevoel van. Hij wist bovendien, dat je je aan die ondergang van de wereld zou kunnen onttrekken, door een goed plaatsje te zoeken op de Mont Blanc. En, het is onbegrijpelijk, maar een hoop mensen geloofden hem, deden hun boeltje van de hand en bestegen met hem die mooie, hoge Mont Blanc, om daar te wachten op de dingen die gebeuren zouden. Er gebeurde natuurlijk niets.

De man met het voor gevoel heeft, naar ik hoop, uit het voorval geleerd, dat stellige voor gevoelens nog geen stellige feiten zijn. Hij zal misschien tegenover zichzelf wat kritischer zijn geworden.

Zijn volgelingen werden een illusie armer. Als het alleen bij illusies blijft, is het niet zo erg; tenslotte moeten wij allemaal, elke dag, door de harde feiten van het leven, illusies loslaten. Maar er waren er ook onder, die hun hebben en houden van de hand hadden gedaan. Deze goedgelovige mensen zijn dus regelrecht geschaad.

Andere mensen weer werden zo bang bij het beeld van de toekomst, dat zij in vertwijfeling maar vast op de ondergang vooruitliepen. Wie zich veroorlooft, sombere voorspellingen te doen, moest eigenlijk beseffen, wat hij losmaakt, welke verantwoordelijkheden hij op zich laadt.

Tenslotte, waren er nog vele miljoenen, hier in Europa, die van de ongeluksprofeet gehoord hadden — omdat de krant erover schreef — en die toch een beetje bang de 14e juli 1960 tegemoet gingen. De volgende dag schreef de krant „wij leven nog”, en voor velen was deze zucht van verlichting inderdaad de zucht van verlichting, die zij ook zelf hadden geslaakt.

De Italiaanse arts had dus ongelijk, de wereld ging niet onder op 14 juli 1960. Gaat zij dan nooit onder? Dat is een ander uiterste. Voor zover wij dat beoordelen kunnen, zal het op onze aarde na verloop van tijd inderdaad anders, helemaal anders worden, en zal het leven andere vormen aannemen. Maar schrikt U daar niet van. Het duurt onze tijd wel uit, en nog een onoverzienbaar aantal geslachten na ons. Maar eens wordt alles anders. Waarom? Ik zal U twee oorzaken noemen. De eerste reden is de zon. De tem-

peratuur op onze aarde wordt bepaald door verscheidene factoren, waarvan er één is, dat de zon stralen energie uitzendt. Het is evenwel niet aannemelijk, dat die straling van de zon oneindige tijd doorgaat. Na verloop van tijd — en ik zei U reeds, dat is een héél lange tijd — zal die straling van de zon minder worden, en wordt het oppervlak van de aarde, dus de luchtlaag waarin wij leven, kouder en kouder.

Een tweede reden ligt bij de aarde zelf. Wij maken ons vreselijk druk, maken ruzie met onze burens, met onze familieleden; wij denken geloven en maatschappelijke stelsels uit en willen die met alle geweld aan anderen opleggen, en vergeten daarbij helemaal, dat wij leven, niet op een vaste grond, maar op een dunne korst rondom het kokende magma van onze aardbol. In feite ruziën wij op een vlies, dat zich om dat magma gevormd heeft. Een dunne korst, een schors, — U begrijpt wel — dat is betrekkelijk; de korst is ongeveer 50—100 km. dik. Toch, 50—100 km. is niet zóveel, als U bedenkt, dat de middel-lijn door de aarde bijna 13.000 km. is. Die korst zit om de gloeiende, borrelende massa, maar is op enkele plaatsen zo gescheurd, dat die massa als lavautstortingen van vulkanen aan de oppervlakte treedt. Die gloeiende massa, die de kern van onze aarde vormt, koelt af. Dat gaat gelukkig heel langzaam, maar nietemin koelt die massa af. Wat gebeurt er dan verder? Dan krimpt de aarde in. De aarde krimpt in, omdat koude voorwerpen nu eenmaal een kleiner volume aannemen dan warme. Bijna alles zet uit, als het verhit wordt, en bijna alles krimpt in, als het afkoelt. Onze aardbol zal inkrimpen, en dan zal de korst gaan kreukelen; de korst zal — als de bol krimpt — te ruim blijken en dan kan verwacht worden, dat het aardoppervlak, waar wij op wonen en leven, zal barsten, opschuiven, plooien, kortom allerlei bewegingen zal maken. Een gedeelte van het oppervlak zal ondergespoeld worden door de oceanen, en andere gedeelten zullen weer opgetild worden. Er is weinig fantasie voor nodig, om te begrijpen, dat de wereld een ander aanzien zal krijgen. De mensheid is uit de nevel der geschiedenis opgedoken, wij mogen veronderstellen, dat zij ook in de nevel der geschiedenis zal verdwijnen.

En is het dan met de mens uit? Zal er dan geen menselijk geslacht meer zijn? Het antwoord luidt, dat, naar menselijk voorstellingsvermogen, het menselijk geslacht zoals wij dat kennen, inderdaad zal verdwijnen. De aarde zal misschien andere vormen van leven zien, maar de menselijke soort kan alleen bestaan onder bepaalde voorwaarden, en die voorwaarden zullen in de verre toekomst niet meer aanwezig zijn. Een beklemmende perspectief, misschien, maar toch een perspectief, waarover niemand van ons zich zorgen hoeft te maken. Wij zullen het niet meemaken, en onze kindskinderen evenmin. Voor ons eigen hachje behoef dus geen vrees te bestaan. Maar er zijn mensen, die dan gaan denken, dat hun leven geen zin meer heeft, als het eens — in de verre toekomst — uit zal zijn met het menselijk geslacht. Zij zien hun leven duidelijk als een schakel in de lange reeks van mensen, die hun vooraf zijn gegaan, en in de lange reeks van mensen, die nog zullen volgen. Zou er eens niets meer volgen, dan zou — naar hun oordeel — hun bestaan zijn zin verliezen. Men kan er zo, natuurlijk, over denken, maar ik

geloof toch, dat men het anders moet zien. Een in het oog lopende betekenis voor het leven van mens, dier en plant ontbreekt. Zo op het oog is er permanente strijd gaande van allen tegen allen, een permanent gedrang om een plaatsje onder de zon.

Ook het individuele leven van een bepaalde mens lijkt een duidelijke, een opgelegde betekenis te missen. Maar het interessante is nu, dat de mens tot het besef kan komen, dat men die natuurlijke strijd van allen tegen allen, dat natuurlijke gedrang om een plaatsje onder de zon, niet gelaten behoeft te aanvaarden. De mens kan tot het inzicht komen, dat de samenleving tot wat anders gemaakt kan worden dan tot een jungle. De mens heeft er weet van, dat de menselijke vermogens kunnen worden aangewend tot inrichting van een samenleving, waar voor allen een plaats is, en waar ieder enigszins tot zijn recht kan komen. Inderdaad kunnen wij, mensen, proberen van het bestaan wat meer te maken dan een slagveld. En in de mate waarin wij er in slagen, voor onze omgeving een sfeer te scheppen, waarin trappen en gappen plaats maken, voor samenwerken en eerlijk verdienen, in die mate is ons leven zinvol en nuttig. En dan is het ook duidelijk, dat het eigen leven zijn zin heeft en behoudt, zolang er nog anderen zijn. Het leven van elke mens heeft zin als er anderen zijn. Die zin wordt niet aan het leven gegeven, doordat de mensheid oneindig zou leven. Denkt U zich maar in, al zou de mensheid eeuwig blijven bestaan, dan nog kan iemands leven zinledig zijn, als hij slechts onheil nastreeft en onheil aanricht. Neen, de *duur* van het voortbestaan van het menselijk geslacht heeft niet te maken met de vraag, wat de zin van het leven is.

Het gaat er alleen om, wat doe ik, temidden der anderen. Daarin kan ieder iets goeds verrichten.

Omdat er arbeidsverdeling is, en ieder dus maar een gedeelte van een taak kan vervullen, is niet altijd het nut van ieders bijdrage duidelijk. Zo zegt men wel eens, hoe kan een humanist nu een goed militair zijn.

Maar het antwoord is eigenlijk vreselijk eenvoudig: zolang de gewapende macht dient als waarborg voor de samenleving met recht en vrijheid, zolang kan de humanist een goed militair zijn. Of een goed politieagent, of een goede opvoeder, of een goede vader. Aangezien een gezag ontbreekt, dat zich over de gehele wereld kan doen gelden, moet elke staat voor zich zelf zorgen. En men kan pas denken aan hulp van bondgenoten, als men zelf bereid en in staat is, een aanvaller van zich af te houden. Omdat een wereldregering ontbreekt, zullen de landen zelf strijdkrachten op de been moeten houden om de eigen rechtsorde te verdedigen. Zoals ik U reeds zeide, de menselijke samenleving kan een jungle zijn, maar zij kan ook worden gevormd tot een gemenebest, waar vrijheid, verantwoordelijkheid, sociale gerechtigheid en menselijke verbondenheid hun kansen krijgen. Zo'n samenleving vergt offers; maar zo'n samenleving is ook het brengen van offers zeker waard. De humanist moge kritisch staan tegenover de staat, de waarheid is, dat de orde van de rechtsstaat de voorwaarde is van een menselijke samenleving, die die naam waardig is.

DR. E. NORDLOHNE.

MUZIEK

Ik ben in het bezit van een woordenboek, waarin ik bij voorkomende gelegenheden iets opzoek. Het komt niet zo vaak voor. Blijkbaar ken ik de woorden, die ik spreek wel ongeveer en in mijn onmiddellijke omgeving spreekt men ook een gewoon huis-tuin- of keuken-Nederlands. De boeken die ik lees, leveren ook niet veel stof tot naslaan, zodat ons woordenboek voornamelijk gebruikt wordt bij het scrabblespel, als iemand beweert een heel gek woord te weten, waarmee hij veel punten kan verzamelen. In dat geval, zo hebben wij afgesproken, is het woordenboek de hoogste rechter.

Het woord electronica komt in mijn boek, dat naar u begrijpt, niet geheel nieuw meer is, niet voor. Zelfs als ik het zou willen, zou ik dus niet kunnen opzoeken, wat het betekent. Maar ik wil het niet, want ik ben er maar al te zeer van overtuigd, dat er zaken zijn, die ik niet begrijp en nimmer begrijpen zal. En bovendien is het niet nodig om van de electronica iets te weten om ze toch te kunnen gebruiken. Daarvoor hebben de fabrikanten, die weten, dat ik niet alleen sta in mijn onwetendheid, wel gezorgd. Er zijn hier en daar wat knoppen en als je daar aan draait, geschiedt het wonder.

Ik heb een radiotoestel en een draaitafeltje, dat er aan verbonden kan worden. Zo heb ik twee bronnen, waaruit ik muziek kan putten. Uit de ene bron moet ik maar nemen, wat er toevallig uitkomt en bij de andere kan ik zelf bepalen wat ik gebruiken zal.

Nu mag ik zeggen, dat ik in 't algemeen niet kieskeurig ben. Met hetzelfde gemak en dezelfde smaak nuttig ik de klassieke klassieken en de banaalste tophitten. Alles op zijn tijd. Soms denk ik: „Ja, nu is het uur van Beethoven aangebroken”. Een andere keer is die me wat te weinig lichtvoetig en dan is Mozart of Vivaldi meer op zijn plaats. Aan Bach heb ik me in de loop der tijden ietwat overeten. Met enige zorg zie ik de kersttijd weer tegemoet, want de algemeen erkende christelijke feestdagen worden ten onzent altijd met net iets teveel Bach opgeluisterd.

Als de wereld mij soms niet begrijpt, grijp ik naar Grieg. Da's dom, hebben kenners mij verteld. Het kan best waar zijn. Soms ben ik heel dom en dan past Grieg mij het beste. Ik wantrouw de mensen die nooit eens dom willen zijn. En ik geloof er beslist niets van, als iemand mij wijs tracht te maken, dat hij altijd alleen maar met het Allerhoogste kan verkeren. Dat lijkt me psychisch niet op te brengen. De Fijnproevers blijken trouwens op allerlei andere gebieden veel minder exclusief. Zij bestellen hun koffie dikwijls in een hortenr proza en onderhouden zich met vrouw en kroost in een taal, waar smaak noch kraak aan is. Maar hun muziek moet onveranderlijk van de beste merken zijn.

Merkwaardig is daarbij, dat zij hun zielsbehoeften altijd net moeten voldoen, als er weer een bonnetje van hun abonnement geldig is. De andere dagen kunnen ze best buiten de

Kunst. En als de dag van het bonnetje is aangebroken, gaan ze met een paar honderd andere mensen in een zaal zitten. Ze zwijgen krampachtig en zijn als de dood om te kuchen of met hun programma te ritselen. Dat is begrijpelijk, want als al die andere mensen dat ook gaan doen, kunnen ze beter een kop koffie gaan drinken in een kroeg met een juke-box.

Ik ga zo weinig mogelijk naar concerten. Ik geniet namelijk veel meer als ik al luisteren rustig een sigaar mag roken en af en toe iets ergens uit nippen kan. En als het zo uitkomt wil ik graag de voorstelling ophuisteren door zachtjes mede te neurien. Dan stijgt mijn vreugde ten top. Maar toen ik dat eens gedaan heb in een officiële kunsttempel, waar de Akademische Festovertüre werd gespeeld en ik van pure geestdrift mee begon te jubelen van „laat nu de klok maar luiden”, scheelde het een haar, of ik was er uit gesmeten.

Dikwijls heb ik behoefte aan een treurige melodie. Op dit ogenblik bijvoorbeeld speelt op de achtergrond een innig melancholiek muziekje. Dat geeft rust en vrede. Droevige wijzen zijn een balsem voor het gemoed. Let maar eens op, welke muziek het tot grote populariteit brengt. Daar is bijvoorbeeld het wanhopige lied van Milord. Een heerlijk lied. Of de Nederlandse liederen, waarin wordt gezongen van rode rozen, van het graf of van huwelijksontrouw. Men zou — geheel los van de praktijk — menen, dat de mensheid aan zijn eigen zorgen volop genoeg heeft en zich niet voor zijn plezier in anderen ellende verdiept. Maar zó is het niet. Men zwelgt — althans ik zwelg — in verloren liefden, in knaapjes, die hun moeder en moeders die hun knaapjes begraven, aan paardenhoofdstellen, die aan de muur hangen, aan huisjes, waarvan de luiken zijn gesloten en aan Milorden die zachtkens wenen. Toen ik zoëven een boterham met kaas nuttigde, verzocht een heer aan het Wolgastrand om een engel. Als ik dat hoor, blijft mij de kaas in wellustige droefheid in de keel steken. En als dan het lied zo lang duurt, dat ik mijn ontroering overwin en de mond leeg kan eten, vind ik dikwijls nog gelegenheid de laatste maten met kopstem mee te zingen. Dit heeft mij bij cultureel beter gesitueerde vrienden de reputatie van een barbaar bezorgd. Zij vinden zulke muziek walgelijk. Zij eten overdrachtelijk gesproken altijd alleen maar reebout, overgoten met bourgogne.

Ik meen — natuurlijk — dat ik gelijk heb. Want terwijl zij alleen maar aan hun trek komen, als het concertgebouworkest in het spel is, geniet ik ook, als ik in bad high noon lig te zingen of een draaiorgel de hupse wijsjes van „Nooit op Zondag” hoor spelen. Als muziek een levensbehoefte is, dan niet alleen op zondag of donderdag en niet alleen met Bach, maar ook met het draaiorgel en de mondharmonica.

Tenslotte is de mens een omnivoor.

H. H.

Luistert U ook elke 1e dinsdag van de maand naar onze uitzending via de A.V.R.O.-microfoon?

Zie voor de juiste tijd ons overzicht van de komende lezingen.